

Некрополітика, гомонаціоналізм і вразливі квір-життя в часи глобального неолібералізму

Jin Haritaworn, Adi Kuntsman and Silvia Posocco, eds. *Queer necropolitics*. London: Routledge, 2014.

В Україні для багатьох активістських груп «західне» законодавство й політика в царині ЛГБТ-прав часто є зразком для наслідування. Натомість збірник статей «Квір-некрополітика» за редакцією Джин Харітаворн, Аді Кунцман і Сільвії Посокко звертає увагу на проблемні місця боротьби за рівність. Представлені дослідження демонструють, що вповні користуватися свободами може тільки привілейована частина ЛГБТ-спільноти (зазвичай це білі геї з середнього класу). Натомість економічно та політично вразливі групи, як-от люди кольору чи транс*фемінні мігрантки, залишаються за бортом змагання за рівні права. Важливо, що не тільки владні інституції оминають увагою ці верстви, а й провідні ЛГБТ-організації «не помічають» упосліджених груп усередині своєї спільноти.

Фокусуючись передусім на прикладах зі США й частково Ізраїлю, Британії та Гватемали, статті збірника використовують концепцію некрополітики Акіля Мбембе, аби дослідити взаємозв'язки між квір-спільнотами¹ та біополітичним насильством владних структур. У тепер уже класичній статті «Некрополітика» (2003) Мбембе вивчає, як влада реалізовується через некрополітику, тобто через соціальне й політичне управління життями та смертями населення. Дослідження Мбембе резонує з попередніми дискусіями про біовладу Мішеля Фуко. Як і Мбембе, Фуко розглядає владні стратегії привласнення й дисциплінування тіл. Однак у центрі фукіанських біополітик, передовсім, практики, спрямовані на забезпечення та продовження продуктивного життя. Мбембе натомість досліджує «політику смерті». Інакше кажучи, він аналізує, як влада маркує певні категорії населення «непотрібними», а відтак приреченими на соціальну чи навіть фізичну смерть. Власне, опираючись на твердження Мбембе, автура «Квір-некрополітики» наголошує, що значна частина квір-людей, а то й цілі квір-спільноти є об'єктами некрополітики. Окрім того, відсилаючи до тези Джудіт Батлер про «оплакуваність» життя, автор_ки збірника запитують: чому життя одних вважається цінністю і їхню смерть оплакують, тоді як життя і смерть інших лишаються непоміченими й неоплакуваними? Важливо, що пред-

¹ У книзі та цій рецензії поняття «ЛГБТ-спільноти» та «квір-спільноти» вжито як взаємозамінні.

ставлені у книжці дев'ять статей досліджують некрополітику влади як щодо своїх громадян_ок, так і щодо населення інших країн у межах так званої «боротьби з терором».

Використовуючи концепцію «квір-некрополітики» Джасбір Пуар, частина авторського колективу стверджує, що неоліберальні режими привласнили риторику боротьби за права людини задля виправдання неоімперської зовнішньої політики. Наприклад, статті Джейсона Рітчі та Сіми Шаксарі демонструють, як уряди США й Ізраїлю через підтримку ЛГБТ-прав створюють собі міжнародний імідж демократичних і правових держав. Адже під гаслом «боротьби за свободи» їм легше провадити агресивну політику проти начебто нетолерантних мусульманських суспільств. Важливо, що свідомо чи несвідомо провідні ЛГБТ-організації стають «співучасницями» проекту нового імперіалізму. Гомонаціоналізм, себто «шлюб» націоналізму та ЛГБТ-політик, став новою формою ксенофобії, спрямованою на боротьбу проти ісламського світу. Скажімо, Рітчі показує, що, формуючи образ квір-палестинця як жертви гомофобії, впливові ізраїльські ЛГБТ-організації долучаються до репрезентації Палестини як простору насильства. У такий спосіб вони відрожжують [pinkwash] агресивну політику Ізраїлю на палестинських територіях.

Подібний аргумент наводить Шаксарі у статті «Убий мене ніжно своїми правами», що розглядає американську війну з тероризмом крізь призму некрополітики. Зокрема автор стверджує, що американська «гегемонна репрезентаційна політика не тільки породила універсалізовані сексуальні ідентичності, які були мобілізовані відповідно до логіки американського гомонаціоналізму, а й спричинилася до управління життям і смертю різних груп населення» (95). Наслідком цієї політики, з одного боку, стала висхідна популярність образу патріотичного гея (у своїй статті Шаксарі аналізує приклад Марка Бінггема), яким зазвичай є білий маскулітний чоловік. З іншого боку, мусульманське населення репрезентують як гомофобне й відстале від цивілізованого світу. Утвердженню такого стереотипу сприяють медіа та правозахисні ЛГБТ-організації, що, наприклад, попри відсутність перевіреної інформації, показали страту через повішення геїв Махмуда Асгарі й Аяза Мархоні в Ірані як варварське вбивство на ґрунті гомофобії. Натомість ЛГБТ-організації часто ігнорують важке становище іранських транс*біженц_ів, залишаючи їхні прекарні життя та смерті непоміченими. Власне, така вибіркова репрезентація смерті веде до створення некрополітичних ієрархій, які є об'єктами критики не тільки статті Шаксарі, а й усього збірника.

Кілька статей досліджують місця – за Мбембе, «світи смерті» [death worlds], – де різні квір-середовища стають приреченими на соціальну, а подекуди й фізичну смерть. Написана науковцем і активістом трансгендерного руху Елая Едів Едельманом стаття «Гуляти у трансгендерному

стані»² розглядає просторову політику американської столиці, фокусуючись на так званих «зонах, вільних від проституції». Зокрема автор критикує політику джентрифікації, яку називає практикою некрополітичного капіталізму, за те, що тільки «економічно продуктивні» люди можуть жити в добрих умовах, тоді як економічно непродуктивні – з перспективи неоліберального капіталізму – «стираються» з міського ландшафту. Це дослідження, базоване на понад 100 інтерв'ю та суб'єктивних просторових мапах транс*фемінних людей (багато з яких займаються проституцією), демонструє, що вже сама поява транс*людей, а особливо транс*жінок кольору в просторі міста криміналізується. При цьому, як стверджує автор, ані міська влада, ані локальні ЛГБТ-організації не цікавляться нападами та вбивствами транс*людей, залишаючи більшість із них нерозкритими.

Тим часом Сара Ламбл розглядає американську карцеральну систему як ще один простір некрополітики. Авторка звертає увагу на трансформацію ставлення до каральної політики серед ЛГБТ-спільнот у США та Британії. Якщо рух за ЛГБТ-права розпочинався із квір-протесту проти карцеральної держави, то зараз ЛГБТ-спільнота «перейшла на бік держави» і заохочує каральні заходи щодо певних категорій населення. Для прикладу авторка показує, що лондонська квір-організація «Веселкові селища» використовувала законодавство про злочини на ґрунті ненависті як каральний інструмент стосовно ісламського населення, вимагаючи не штрафу, а ув'язнення мусульманина за поширення гомофобних плакатів. З огляду на прекарне становище ув'язнених у тюрмах, така «квір-інвестиція в покарання», на думку авторки, лише сприятиме утвердженню нової форми сегрегації певних прошарків населення (за статистикою, це переважно люди кольору). Власне, про тюрми як місця багаторівневої маргіналізації людей кольору, людей, що живуть із ВІЛ, та трансгендерних людей розповідає дослідження Че Госсета. Стаття розглядає ув'язнення Грегорі Сміта за ймовірну спробу навмисного вбивства як приклад політики криміналізації та стигматизації людей із ВІЛ. Госсет також описує багатолітню боротьбу за кращі умови утримання та надання медичної допомоги ВІЛ-ув'язненим які, згідно зі статистикою, отримували довші тюремні терміни.

Дещо тематично іншою, втім методологічно цікавою з огляду на війну та мілітаризацію сучасного українського суспільства, є стаття Мі-

² В оригіналі “walking while transgender”. Формулювання перефразовує відомий у Північній Америці вислів «їздити в чорному стані» (“driving while black”, DWB), який є саркастичною реакцією на статистику частішого затримання людей кольору, що ведуть авто, без причини. Остання фраза також є перефразованим бюрократичним формулюванням «їздити в нетверезому стані» (“driving while impaired” чи “driving while intoxicated”). «їздити в чорному стані» стало змістоутворювальною фразою на позначення дискримінації, шовінізму чи ксенофобії. Також побутує формулювання (вжите й у збірнику) «літати у коричневому стані» (“flying while brown”), апелюючи до посилення нагляду в аеропортах за людьми кольору в межах «війни проти тероризму».

шель Н. Мартін-Барон «(Гіпер/не)видимість і воєнні трупи»³. Авторка використовує квір як категорію аналізу для дослідження американської армії. Розглядаючи роль «побратимів по зброї» під час воєнних похоронів, вона підкреслює, що поряд із фактичною родиною товариші по службі є воєнною квір-сім'єю – «гомосоціальною мережею турботи». Квірність воєнного братства (як-от опіка над тілом загиблого, побратимські мікроритуали на похоронах), попри демонстративність, є водночас невидимою, оскільки репрезентується через формалізований гетеронормативний маскулінний дискурс. Воєнні похорони мають також важливе символічне значення, оскільки через ритуал загиблій перетворюється на ідеалізований символ американської нації. Як зазначає авторка, таке некрополітичне перетворення «тіл, маркованих на смерть» [bodies marked for death] на «трупи ідеалізованих громадян», що начебто було призначені для життя, є прикладом внутрішньої некрополітики американської «воєнної машини» (68). Важливо, що воно також є формою виправдання війни й вербування нових тіл на смерть.

Частина досліджень слушно звертає увагу на обмеження некрополітики як аналітичної парадигми. Справді, представлення певних вразливих квір-груп тільки як жертв неоліберальних режимів позбавляє їх суб'єктності. Приміром, стаття «Транс*фемінна цінність» Арен З. Айзури демонструє парадоксальну ситуацію: незважаючи на те, що смерті транс*жінок-мігранток часто є «неоплакуваними», їхні тіла та праця (включно з роботою в сексіндустрії) затребувані західною економікою (15). Ба більше, попри нерівне суспільне й економічне становище, вони відіграють важливу роль у забезпеченні економічного добробуту своїх родин у себе на батьківщині.

«Квір-некрополітика», безперечно, є важливим внеском у дослідження квір-спільнот завдяки критичному розгляду низки актуальних тем, починаючи від гомонаціоналізму, ВІЛ-криміналізації та мікроаналізу вразливих транс*спільнот кольору, й аж до досліджень міського ландшафту крізь квір-оптику. Різноманітність тем і застосування міждисциплінарних підходів робить збірник однаково цікавим для дослідниць, які давно займаються квір- і гендерними студіями, а також для всіх, хто прагне познайомитися з розмаїттям західної квір-історіографії. Більшість статей, однак, зосереджені на некрополітичних практиках неоліберальних урядів і гегемонних білих чоловічих гей-середовищ щодо транс*жінок і людей кольору. Такий фокус автури цілком виправданий хоч би з огляду на те, що насильство проти жінок перебуває в центрі уваги багатьох академічних досліджень, тоді як важке становище транс*жінок кольору не отримує належної уваги. Все-таки книжка збагатилася б, якби пояснила відмінності в некрополітичних практиках щодо

³ Оригінальна назва статті “(Hyper/in)Visibility and the Military Corps(e)” має важливу неперакладну гру слів, що ілюструє аргумент авторки про військо як некрополітичний простір. Адже англійською “corps” означає рід військ, а “corpse” – труп.

різних квір-спільнот. Наприклад, було би цікаво більше дізнатися, чим відрізняться маргіналізація транс*фемінних людей у чоловічих і жіночих гей- та гетероспільнотах.

Квір-середовища є провідною темою дослідження книги, втім «Квір-некрополітика» може бути цінною для дослідниць з інших дисциплін, ба навіть для тих, хто не надто цікавиться квір- чи гендерними студіями. По суті, представлені статті – це прискіпливе аналітичне прочитання концепції некрополітики Мбембе як крізь призму воєн і зовнішньої політики, так і через аналіз повсякденних і рутинних практик. Відтак вчені, що досліджують війну з терором і збройні конфлікти, карцеральну систему, неоліберальну економіку, расизм і ксенофобію, знайдуть у книзі чимало актуальних прикладів. Врешті, збірник також важливий у контексті українського ЛГБТ-активізму, адже звертає увагу на той факт, що боротьба за права та свободи не повинна створювати нові ієрархії і поглиблювати суспільну нерівність.

Батлер Джудіт. 2017. *Фрейми війни. Чиї життя оплакують?* Пер. з англ. Ю. Кравчук. Київ: Медуза.

Butler, Judith. 2006. *Precarious life: The Powers of Mourning and Violence*. New York: Verso.

Mbembé, Achille. 2003. "Necropolitics." *Public Culture* 15 (1): 11–40.

Puar, Jasbir K. 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.

Оксана Гусєва

<https://doi.org/10.52323/492391>

Жити феміністично

Sara Ahmed. *Living a Feminist Life*. Durham and London: Duke University Press, 2017.

Дев'ята книга феміністки та незалежної дослідниці Сари Ахмед «Жити феміністично» наочно реалізує відоме феміністичне гасло «Особисте є політичним». «Жити феміністично» – текст, що поєднує епізоди з особистого життя і професійної діяльності авторки, діалоги з видатними теоретиками фемінізму, приклади з фольклору, художньої літератури та кінематографу, а також роздуми про розвиток і перспективи феміністичного руху. Фемінізм у розумінні Ахмед – це багатогранне поняття, яке не обмежується феміністичною теорією чи політичним активізмом. Як пояснює авторка, фемінізм – це водночас і тривала практична робота, що втілює феміністичну теорію в життя, і набір інструментів для демонтажу патріархальних структур, і проект конструювання феміністичних просторів. Спираючись на рефлексивно-аналітичний підхід, авторка демонструє, що життя за принципами